

## ULOGA ODABIRA UČITELJSKE PROFESIJE I SAMOPOŠTOVANJA U SAGORIJEVANJU UČITELJA U OSNOVNOJ ŠKOLI

Jelena Kuzijev  
OŠ Ljudevita Modeca, Križevci  
jkuzijev@gmail.com

Tomislav Topolovčan  
Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu  
tomislav.topolovcan@ufzg.hr

**Sažetak:** Cilj istraživanja bio je ispitati u kojoj mjeri socio-demografska obilježja učitelja, razlozi izbora učiteljske profesije i razina samopoštovanja predviđaju pojavljivanje profesionalnog sagorijevanja na poslu kod učitelja osnovne škole ( $N = 304$ ). Rezultati ukazuju da socio-demografska obilježja, razlozi izbora učiteljske profesije i razina samopoštovanja značajno predviđaju učiteljsko sagorijevanje. Pokazalo se da su muški učitelji, učitelji iz matičnih škola, učitelji koji imaju prebivalište u gradu, učitelji koji nisu zadovoljni izborom učiteljske profesije, učitelji koji očekuju da učiteljska profesija pruža mnogo vremena za obitelj i sigurnost posla, učitelji kojima je učiteljski studij bio drugi izbor studija, učitelji koji imaju nisku intrinzičnu motivaciju i nisku sposobnost poučavanja, učitelji koji smatraju da svojom profesijom imaju slab doprinos društvu te učitelji s niskim samopoštovanjem, pod većim rizikom profesionalnog sagorijevanja na poslu. U radu se ukazuje na poželjnost obraćanja pažnje na navedene čimbenike prilikom upisa studenata na učiteljske studije te pružanje mogućnosti osobnog razvoja u njihovoj budućoj praksi.

**Ključne riječi:** faktori izbora učiteljske profesije, osnovna škola, profesionalno sagorijevanje na poslu, samopoštovanje, učitelji

### Uvod

Teorije kurikulumuma naglašavaju značaj kvalitete učitelja u organizaciji nastave te općenito u organiziranju okruženja učenja. Tako Cindrić, Miljković i Strugar (2010), u kontekstu opisivanja i definiranja vanjskih i unutarnjih uvjeta učenja, u kategoriji vanjskih uvjeta učenja navode: kompetentnost i učiteljevu sposobnost,

kvalitetu poučavanja, medije u odgoju i obrazovanju, prostor i opremu te socijalno ozračje. Vidljivo je da je kompetentnost i učiteljeva sposobnost prepoznata kao čimbenik vanjskih uvjeta učenja. Elementi kompetentnosti i učiteljeve sposobnosti su, između ostalog, i razlozi zbog kojih se ta osoba (učitelj) odlučila za učiteljsku profesiju, razina samopoštovanja, ali i doživljaj profesionalnog sagorijevanja na poslu. Drugim riječima, razina osposobljenosti učitelja i razvoj osobnog postignuća u ovoj profesiji, neki su od značajnih čimbenika organiziranja (socijalnog) okruženja u kojem učenici uče. Kvaliteta obrazovanja učenika ovisi i o kvalitetno osposobljenim učiteljima, a dobar učitelj je između ostalog, učitelj motiviran za vlastitu profesiju. Čudina-Obradović (2008) ističe kvalitetne učitelje kao ključne čimbenike optimalnog funkcioniranja obrazovnog sustava. Sukladno tome, smatra da se potrebno osvrnuti na kvalitetu i motive pojedinca koji se žele obrazovati za profesiju učitelja. Bognar i Matijević (2005) tvrde da u odgoju i obrazovanju nisu važne samo metode i postupci poučavanja i organiziranja okolnosti učenja, već i ličnost učitelja. Slično navodi i Strugar (1993) ukazujući da učenici cijene svoje učitelje i neke njihove osobine, kao što su pomaganje, poticanje zanimanja za rad, dobro raspoloženje, prijateljski odnos i suosjećanje s njihovim potrebama. Cindrić, Miljković i Strugar (2010) pojam učitelj definiraju kao naziv za profesionalnu osobu koja obavlja učiteljsko zanimanje u školi naglašavajući njenu kompleksnost i svestranost. Brkić i Rijavec (2011) objašnjavaju kompleksnost učiteljske profesije te dijele poslove učitelja na uloge. Shodno tome, postoji uloga učitelja kao roditelja koji podržava svoju djecu, kao voditelja kojem je cilj disciplinirati skupinu djece, kao osobu koja organizira okruženje učenja te motivira učenika za učenje te kao osobu koja je izvor informacija. Iste autorice navode kako učitelj mora uvijek pokazivati dobro raspoloženje te pozitivne osobine. Da bi se ispitala kvaliteta obrazovanja učitelja, koji će kasnije imati utjecaj na učenička postignuća, u posljednjih desetak godina provode se brojna istraživanja o tome tko su učitelji i zašto su odabrali ovu profesiju. Primjer jednog od opsežnih i najpoznatijih istraživanja je ono od OECD-a pod nazivom *Teachers Matter* (2005). Shodno tome, pokazuje se da su za učiteljsku profesiju, osim didaktičke osposobljenosti, od značaja motiviranost, samopoštovanje te zadovoljstvo poslom. Stoga je navedene čimbenike, pored didaktičkih kompetencija organizacije nastave usmjerene na učenika, opravdano smatrati nekim od ključnih profesionalnih osobina učitelja.

#### Motivacija odabira učiteljske profesije

Pozivajući se na studije vezane za učiteljsku profesiju, Marušić, Jugović i Pavin Ivanec (2011) opisuju tri skupine glavnih razloga odabira učiteljske profesije. Altruistični razlozi odnose se na društvenu važnost učiteljske profesije te želju za pomaganjem djeci u njihovom obrazovanju. Intrinzični razlozi podrazumije-

vaju želju za zanimanjem u kojem je važno poučavanje, a učeničko postignuće je nagrada učitelju za njegov rad. Ekstrinzični se razlozi odnose na čimbenike koji predstavljaju vanjsku nagradu za rad učitelja, primjerice, dugi praznici. Iste autorice predlažu FIT-Choice model kao okvir objašnjavanja zašto se pojedine osobe odlučuju za učiteljsku profesiju. Faktori koji utječu na odabir učiteljske profesije (eng. *Factors influencing teaching choice, FIT-Choice*), model je razvijen prema teorijskom konceptu motivacijske teorije koja obuhvaća pretpostavke očekivanja i vrijednosti. Razvili su ga Paul Richardson i Helen Watt (Richardson i Watt, 2006; Watt i Richardson, 2007). Tim se modelom objašnjavaju razlozi izbora učiteljske profesije. Model sadrži socijalizacijske utjecaje prilikom odabira učiteljske profesije, obeshrabrivanje od strane drugih, prijašnje iskustvo s učenjem i poučavanjem te utjecaj drugih. U ovom modelu jedan od čimbenika su i zahtjevi posla koji se odnose na stručnost u učiteljskom zanimanju, ali i opterećenje. Pogodnosti učiteljskog posla odnose se na plaću i status u društvu. Model uključuje i percepciju vlastitih sposobnosti za poučavanje. Modelom se obuhvaća intrinzična vrijednost poučavanja, osobna i društvena utilitarna vrijednost te drugi izbor. Pod osobnom vrijednosti smatra se sigurnost zaposlenja, vrijeme za obitelj te mobilnost zanimanja. Društvena utilitarna vrijednost podrazumijeva djelovanje na budućnost djece i adolescenata, doprinos društvenoj jednakosti i društvu. Autori smatraju da razumijevanje motivacije učitelja za izbor učiteljske profesije može utjecati na planiranje obrazovanja učitelja i razvoj kurikuluma studija obrazovanja učitelja.

Na temelju svog istraživanja na studentima prve godine Učiteljskog fakulteta u Zagrebu, Čudina-Obradović (2008) je došla do određenih podataka o motivima i razlozima upisa na učiteljski fakultet. Rezultate o motivima dijeli u dvije skupine. Prvu skupinu čine studenti koji su izrazito intrinzično i altruistično motivirani. U drugu skupinu pripadaju studenti koji su taj fakultet upisali jer nisu uspjeli upisati neki drugi. Ista autorica, rezultate o razlozima upisa na učiteljski fakultet dijeli u tri klastera. Prvi klaster naziva “neprofesionalna motivacija”, a čine ga studenti koji smatraju da je učiteljsko zanimanje društveno korisno, da ga mogu povezati i uskladiti s obiteljskim životom te da im nudi mnogo slobodnog vremena. Drugi klaster, “motivacija učiteljice – majke” odnosi se na altruističnu i intrinzičnu motivaciju. Treći je klaster, “dešperatska motivacija”, a sačinjavaju ga studenti koji se ne vide u radu kao učitelji, dok su učiteljski fakultet upisali su jer nisu mogli upisati niti jedan drugi. Na klasifikaciju s tri motiva ukazuju i Watt i Richardson (2008) na temelju istraživanja provedenog na tri australska sveučilišta na uzorku budućih učitelja (N = 510). Istraživanjem su se ispitivali profesionalni planovi učitelja, zadovoljstvo radom, demografske karakteristike, percepcija i motivacija različitih poslova učitelja na početku te na kraju studija. Učitelji su na temelju rezultata klasificirani u tri skupine. U prvu skupinu spadaju osobe koje su izrazito motivirane za posao učitelja, žele pomagati djeci i vide se u toj profesiji cijeloga

života. Drugu skupinu čine učitelji kojima je to zanimanje rezervno, nije primarno, a uz to bi željeli raditi još nešto. U zadnju skupinu pripadaju oni učitelji koji se ne vide u učiteljskom poslu i smatraju da taj posao ne bi mogli raditi. Na povezanost motiva odabira učiteljske profesije s različitim individualnim obilježjima ukazuju Marušić, Pavin Ivanec i Vizek Vidović (2010) koje su provele istraživanje na studentima prve godine učiteljskog studija Učiteljskog fakultetu u Zagrebu (N = 243). Cilj je bio ispitati predikcijsku ulogu akademskog samopoimanja, temeljnih psiholoških potreba, motivacije za poučavanje te samoeфикаsnosti za učenje u intrinzičnoj motivaciji za učenje. Na temelju rezultata autorice ukazuju da su ovi koncepti međusobno značajno povezani, te da su studenti kojima je učiteljski studij bio prvi izbor studija i u većoj mjeri intrinzično motivirani za učenje. Uvid u motive odabira učiteljske profesije nudi istraživanje od Marušić, Jugović i Pavin Ivanec (2011) provedenog na 188 studenata učiteljskih studija zagrebačkoga i riječkoga Sveučilišta s ciljem utvrđivanja konstruktne valjanosti upitnika i uviđanja motiva upisa učiteljskog studija. Studenti su ispunjavali *FIT-Choice* upitnik. Rezultati ukazuju da je faktorska struktura hrvatske verzije pokazala zadovoljavajuću valjanost u odnosu na originalnu verziju upitnika. Buduće učitelje, prema rezultatima, najviše motivira rad s djecom, mogućnost društvenoga doprinosa i procjena vlastitih sposobnosti za poučavanje. Može se zaključiti da su navedeni motivi intrinzično motivirajući. Prema rezultatima, na izbor učiteljske profesije u Hrvatskoj u manjoj mjeri utječu ekstrinzične vrijednosti kao što je vrijeme za obitelj i sigurnost zaposlenja. Jugović i sur. (2012) u istraživanju o povezanosti čimbenika koji utječu na odabir učiteljske profesije i Velikih pet crta ličnosti (eng. *Big Five*) dolaze do zaključka da su intrinzično motivirani učitelji oni koji su ujedno i ekstroverti, savjesni u svom radu te prosocijalni i altruistični, tj. "suglasni" su za društvo (engl. *agreeable*). Kılınça, Watt i Richardson (2012) na temelju svog istraživanja o razlozima izbora učiteljskog zanimanja u Turskoj na učiteljima primarnog i sekundarnog obrazovanja (N = 1577) ukazuju da su najutjecajnije altruistični razlozi, kao što je primjerice, želja za pomaganjem djeci. Ekstrinzični razlozi javljaju se nakon altruističnih. Tu spada želja za sigurnim poslom, i slobodno vrijeme za obitelj. Intrinzični razlozi navedeni su kao slijedeći, uključujući pozitivno iskustvo u učenju i poučavanju. Zanimljivo je da navedene razloge toliko ne pokazuju učitelji, već nastavnici u znanstvenim područjima. Rezultati su pokazali da za njih, najveću motivaciju predstavlja želja za ekonomskim razvitkom jer smatraju da svojom profesijom mogu pomoći ekonomskom razvitku Turske, što ukazuje da je učiteljska profesija prepoznata kao gospodarski i ekonomski čimbenik.

Iz prikazanih teorijskih postavki i empirijskih istraživanja vidljivo je da razlozi zbog kojih osobe odabiru učiteljsku profesiju ima značajne povezanosti s nizom čimbenika koji kasnije, između ostalog, mogu imati značaj na kvalitetu organizacije nastave.

## Sagorijevanje na poslu

Sagorijevanje na poslu (eng. *burnout syndrome*) Martinko (2010) definira kao gubitak motivacije za rad i predanosti poslu pod utjecajem dugotrajnog stresa. Stres se definira kao neuobičajeni odgovor tijela na zahtjeve za promjenom (Pregrad, 1996). Martinko (2009) navodi kako su najrizičnije profesije, “pomažuće profesije” poput učitelja, liječnika, psihologa, itd. Takvi su pojedinci stalno u kontaktu s ljudima i veći je rizik od pojave sagorijevanja na poslu. Ista autorica ukazuje da postoji sedam izvora stresa koji se javljaju kod učitelja, a čine ih: učenici koji nisu dovoljno motivirani za rad, neposlušni učenici koji narušavaju disciplinu u razredu, kurikulumske promjene i promjene u organizaciji rada, manjak školske opreme i loši radni uvjeti, vremensko ograničenje, sukobi s kolegama te osjećaj podcijenjenosti od strane društva. Christina Maslach, kao jedna od pionira istraživanja sindroma sagorijevanja na poslu (prema Domović, Martinko i Jurčec, 2010), sagorijevanje dijeli u tri kategorije: emocionalnu iscrpljenost, depersonalizaciju i smanjeno osobno postignuće. Emocionalna iscrpljenost je stanje osjećaja psihičke “istrošenosti” u kojem ljudi nisu zainteresirani za rad i komunikaciju. Depersonalizacija je stanje u kojem pojedinac nema sposobnost suosjećanja s drugim ljudima kojima je potrebna pomoć, bezosjećajan je i ravnodušan prema okolini. Smanjeno osobno postignuće manifestira se smanjenom željom za rad i posao. Ljudi koji imaju smanjeno osobno postignuće smatraju da ne mogu napredovati u poslu, misle da su preopterećeni te nemaju veliko samopoštovanje. Maslach i Jackson (1981) su prema ovoj podjeli napravili upitnik koji ispituje sagorijevanje na poslu, pod nazivom *Maslach Burnout Inventory* (MBI). Ovaj upitnik mjeri učiteljsko sagorijevanje na poslu, a sastoji se od čestica koje ispituju učiteljsko sagorijevanje kroz tri spomenute dimenzije: emocionalnu iscrpljenost, depersonalizaciju i osobno postignuće.

Pokazalo se da profesionalno sagorijevanje ima različite implikacije i da je povezano s nizom različitih čimbenika. Tako su u Nizozemskoj Evers, Brouwers i Tomic (2002) proveli istraživanje o povezanosti sagorijevanja i samoeфикаsnosti na 490 učitelja koji rade u sustavu Obrazovanja kod kuće (eng. *Study-home system*). Učitelji su ispunjavali nizozemsku verziju Skale sagorijevanja na poslu. Rezultati ukazuju da su vjerovanja učitelja o većoj samoeфикаsnosti povezana s nižom razinom depersonalizacije i nižom razinom emocionalne iscrpljenosti te s višom razinom osjećaja osobnog postignuća. Zanimljiv podatak je od Dormana (2003) koji ukazuje da su ispitanici s manjim brojem godina radnog staža i manjom razinom samopoštovanja pod većim rizikom od sagorijevanja. Isto ukazuju i Duatepe i Akkuş Çikla (2004) na temelju istraživanja provedenog u Turskoj, gdje je istraživana povezanost sagorijevanja na poslu kod učitelja primarnog obrazovanja (N = 100) obzirom na spol, godine iskustva te želju da i njihova djeca postanu učitelji. Autori su za prikupljanje podataka koristili Maslachovu skalu sagorijevanja na poslu i upitnik o demografskim karakteristikama učitelja. Rezultati su pokazali da učitelji vrlo malo doživljavaju sagorijevanje na poslu. Iako nije bilo značajne razlike između učitelja

i učiteljica, pokazalo se da ipak učitelji doživljavaju veću razinu sagorijevanja na poslu od učiteljica. Njihovo istraživanje pokazuje da učitelji koji imaju manje od 10 godina radnog iskustva češće doživljavaju sagorijevanje na poslu od učitelja s duljim radnim iskustvom. Pokazalo se da učitelji koji ne žele da i njihova djeca postanu učitelji, doživljavaju veću razinu sagorijevanja na poslu od onih koji to žele. Koludrović, Jukić i Ercegovac (2009) su u svom istraživanju, koristeći Maslachovu skalu sagorijevanja na poslu, ispitivali razinu sagorijevanja na poslu kod učitelja osnovnih i srednjih škola (N = 205). Oni ukazuju da učitelji razredne i predmetne nastave ne doživljavaju visoku razinu sagorijevanja na poslu iako postoje razlike u aspektima sagorijevanja na poslu između učitelja razredne nastave i ostalih sudionika. Učitelji razredne nastave su zadovoljniji odabranim zanimanjem od učitelja predmetne nastave. Nadalje, učitelji koji su zadovoljni odabranim zanimanjem, ne doživljavaju emocionalnu iscrpljenost, depersonalizaciju i imaju visok stupanj osobnog postignuća. Domović, Martinko i Jurčec (2010) su provele istraživanje u Hrvatskoj o tome kako učitelji (N = 229) procjenjuju profesionalno sagorijevanje na poslu (pomoću Skale profesionalnog sagorijevanja) obzirom na socio-demografska obilježja, razinu samopoštovanja (pomoću Skale procjene samopoštovanja) i mjesto rada u školi. Rezultati pokazuju da su socio-demografska obilježja i samopoštovanje povezani s profesionalnim sagorijevanjem na poslu i sa svim dimenzijama sagorijevanja: emocionalnom iscrpljenošću, depersonalizacijom i osobnim postignućem. Drugim riječima, nisko samopoštovanje povezano je s višom razinom depersonalizacije i emocionalnom iscrpljenošću. Martinko (2010) je provela istraživanje kojem je cilj bio prepoznati i opisati razinu profesionalnog sagorijevanja nastavnika koji rade u ustanovama za obrazovanje odraslih (N = 165). Rezultati istraživanja pokazuju da nastavnici relativno rijetko doživljavaju sagorijevanje na poslu. Iako, autorica navodi da određeni broj nastavnika u obrazovanju odraslih pokazuje simptome sagorijevanja barem u jednoj od tri dimenzije profesionalnog sagorijevanja na poslu. Rezultati koje je autorica dobila, isto tako ukazuju na to da nastavnici s većom razinom emocionalne iscrpljenosti, doživljavaju i veći stupanj depersonalizacije. Osobno postignuće, kao treća dimenzija profesionalnog sagorijevanja na poslu, ne pokazuje povezanost s emocionalnom iscrpljenošću i depersonalizacijom.

Navedeni empirijski rezultati i teorijski okviri profesionalnog sagorijevanja učitelja na poslu ukazuju da ovaj sindrom ima negativnu manifestaciju na nastavu, učenje učenika te osobni razvoj učitelja.

### Samopoštovanje

Samopoštovanje, kao jedno od glavnih sastavnica samopoimanja, definira se kao svijest o vlastitoj vrijednosti (Harter, 1985, prema Vasta, Haith i Miller, 2005). U tom kontekstu Miljković i Rijavec (2002) navode da čovjek koji je samopouzdan, može samostalno razmišljati i donositi odluke, rješavati probleme. Takav čovjek

vjeruje u sebe i svoje mogućnosti. Iste autorice razlikuju dva tipa samopouzdanja: unutarnje i vanjsko. Unutarnje samopouzdanje naziva se i samopoštovanje. Odnosi se na osjećaj vlastite vrijednosti neke osobe, samim time što ona (ta osoba) postoji. Visok stupanj samopoštovanja ima osoba koja je zadovoljna sa sobom i koja pokazuje smirenost u svakoj situaciji. Time osoba pokazuje da se ne srami pokazati ono što jest, ne srami se pokazati svoje želje, potrebe i navike. Osoba s visokim stupnjem samopoštovanja voli sebe i optimistična je. Za razvoj unutarnjeg samopouzdanja, tj. samopoštovanja, važno je poznavanje sebe i svojih potreba. Osoba koja je svjesna same sebe, može utjecati na razvoj vlastitih pozitivnih osobina. Iste autorice ističu da se vanjsko samopouzdanje odnosi na sposobnosti i vidljive stvari koje osoba radi, a kroz koje se može vidjeti osobnost i postignuće. Samopoštovanje je osnova mentalnog zdravlja, ustrajnosti nakon neuspjeha te općenito, pozitivna društvena vrijednost (Mirjanić i Milas, 2009). Jedan od najznačajnijih instrumenta za ispitivanje samopoštovanja je Rosenbergova skala samopoštovanja (Rosenberg, 1965). Iako je većina istraživača složna oko konstrukta samopoštovanja postoje određene varijacije u pogledu metodoloških instrumentarija istraživanja istog, odnosno ukazuju se i na modifikacije Rosenbergove skale.

Tako su Robins, Hendin i Trzesniewski (1999) proveli četiri istraživanja u Kaliforniji kako bi ispitali valjanost dvije skale o samopoštovanju, skalu koja sadrži jednu česticu samopoštovanja (eng. *Single-Item Self-Esteem Scale - SISE*) i Rosenbergovu skalu samopoštovanja (eng. *Self-Esteem Scale - RSE*). U tri istraživanja, koja su provedena na studentima i odraslima različitih zanimanja, SISE i RSE pokazuju snažnu valjanost obzirom na spol, različite etničke grupe te studente. Obje skale imaju gotovo jednake korelacije s mnogo kriterijskih mjera koje navode autori, kao što su socio-demografske značajke, osobnost, itd. Četvrto istraživanje pokazuje da skala SISE ima umjerenu valjanost na uzorku djece. Sveukupno, autori dolaze do zaključka da je SISE pouzdana i valjana skala i može biti zamjena za RSE, ali ako ispitanici nisu djeca. Značaj samopoštovanja je u tome što ima ulogu u različitim kontekstima. Na to ukazuju Mirjanić i Milas (2009) u svom istraživanju o mogućnosti medijacijskog utjecaja samopoštovanja u odnosu na vrste strategije suočavanja sa stresom i subjektivne dobrobiti. Istraživanje je provedeno na 556 studenata, na sedam visokoškolskih ustanova Sveučilišta u Zagrebu. Rezultati provedenog istraživanja su pokazali da bi samopoštovanje moglo utjecati na različite načine suočavanja sa stresom. Istraživanje samopoštovanja učitelja u Hrvatskoj koje sadrži Rosenbergovu skalu samopoštovanja je ono, već spomenuto istraživanje od Domović, Martinko i Jurčec (2010).

Ovime se pokazuje da samopoštovanje, osim što se na osobnoj razini može pokazati ključnim za dobrobit pojedinca, ono može imati i značajnu ulogu u nastavi koju učitelj organizira. Sveukupno gledajući, opravdano je smatrati da su motivi izbora učiteljske profesije, samopoštovanje učitelja i sagorijevanje učitelja na poslu međusobno povezani koncepti. Stoga, prikazani teorijski koncepti i rezultati empirijskih istraživanja tvore osnovicu za organizaciju provedenog istraživanja.

## Metode

### Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je bio ispitati u kojoj se mjeri socio-demografska obilježja učitelja, faktori izbora učiteljske profesije te samopoštovanje mogu smatrati prediktorima profesionalnog sagorijevanja učitelja na poslu.

### Uzorak ispitanika

Uzorak (N = 304) se sastojao od učitelja osnovne škole, kojeg sačinjavaju učitelji iz 6 županija sjeverozapadne Hrvatske (Bjelovarsko-bilogorska, Koprivničko-križevačka, Krapinsko-zagorska, Međimurska, Varaždinska i Virovitičko-podravska županija). Najkraći radni staž kod ispitanika je godina dana, dok je najdulji 42 godine (M = 20). U matičnoj školi radi 223 (73,4%) ispitanika, a u područnoj školi radi 81 (26,6%) ispitanik, 184 (60,5%) ispitanika radi u razrednoj, a 120 (39,5%) u predmetnoj nastavi. U pogledu mjesta škole u kojima ispitanici rade, 190 (62,5%) ispitanika radi u školi na selu, a 114 (37,5%) ih radi u gradu. Obzirom na prebivalište 182 (59,9%) ispitanika stanuje u gradu, a 122 (41,1%) na selu.

### Instrumenti

Podaci su prikupljeni anketnim upitnikom koji se sastojao od četiri dijela: 1) čimbenici izbora učiteljske profesije, 2) samopoštovanje, 3) profesionalno sagorijevanje učitelja na poslu, te 4) socio-demografska obilježja koja su obuhvaćala spol, mjesto gdje ispitanici rade (selo/grad), mjesto stanovanja (selo/grad), mjesto rada obzirom na jedinicu škole (područna/matična škola), mjesto rada u nastavi (razredna/predmetna nastava/produženom boravku) te godine radnog staža.

#### *Skala profesionalnog sagorijevanja na poslu*

Koristila se prevedena verzija instrumenta *Maslach Bournout Inventory* (Domović, Martinko i Jurčec, 2010). Skala profesionalnog sagorijevanja na poslu sastoji se od tri faktora i dvadeset i dvije manifestne čestice Likertovog tipa od sedam stupnjeva (1 = *nikad*; 2 = *rijetko (nekoliko puta godišnje ili manje)*; 3 = *ponekad (nekoliko puta mjesečno ili manje)*; 4 = *redovito (nekoliko puta mjesečno)*; 5 = *često (jednom tjedno)*; 6 = *vrlo često (nekoliko puta tjedno)*; 7 = *uvijek (svaki dan)*). Faktor Emocionalna iscrpljenost sastoji se od osam manifestnih čestica, faktor Depersonalizacija sastoji se od sedam čestica te faktor Osobno postignuće se sastoji od sedam čestica. Provedena je eksploratorna faktorska analiza Oblimin rotacijom s faktorskim zasićenjima većim od 0,4. Inicijalno se pokazalo šest latentnih faktora (KMO = ,851, a Bartlettov test sferičnosti je bio ,000) koji objašnjavaju 60,87%



ukupne varijance. Budući da se pokazalo da ova struktura ne replicira originalnu faktorsku strukturu, provela se konfirmatorna FA s tri zadana faktora. Pokazala su se tri faktora koja objašnjavaju 45,82% ukupne varijance, čime se izrazito dobro replicira originalna struktura faktora, stoga se mogla koristiti originalna struktura instrumenta. Faktor Osobnog postignuća sastoji se od šest svojih manifestnih tvrdnji i objašnjava 25,57% od ukupne varijance, dok mu pripadajuća tvrdnja “Mirno se nosim s emocionalnim problemima” nema značajnog zasićenja (većeg od 0,4). Faktor Depersonalizacija sastoji se od šest svojih tvrdnji te objašnjava 12,45% od ukupne varijance, dok tvrdnja “Osjećam da se ponekad prema učenicima odnosim kao prema predmetima” nema značajnog zasićenja. Faktor Emocionalna iscrpljenost sastoji se od svih svojih sedam manifestnih tvrdnji i objašnjava 6,79% od ukupne varijance. Pokazalo se da faktori pokazuju zadovoljavajuću razinu pouzdanosti (Tablica 2), te značajnu međusobnu povezanost. Odnosno, između Depersonalizacije i Emocionalne iscrpljenosti je bila  $r = ,446$ ; između Osobnog postignuća i Emocionalne iscrpljenosti  $r = ,262$ ; te između Osobnog postignuća i Depersonalizacije  $r = ,183$  (sve na razini pouzdanosti  $p < ,01$ ). Deskriptivni podaci o Skali profesionalnog sagorijevanja navedeni su u Tablici 2.

#### *Skala procjene samopoštovanja*

Jednofaktorska Rosenbergova skala samopoštovanja (1965) sastoji se od deset manifestnih tvrdnji Likertovog tipa s pet stupnjeva (1 = *niti malo*; 2 = *malo*; 3 = *osrednje*; 4 = *prilično*; 5 = *u potpunosti*). Provela se eksploratorna faktorska analiza, metodom glavnih komponenta i zasićenjem većim od ,4. Pokazala se dvofaktorska struktura (KMO = ,824; a Bartlettov test sferičnosti je bio ,000) koja objašnjava 55,26% ukupne varijance, gdje prvi faktor sačinjavaju negativno orijentirane tvrdnje i objašnjavaju 41,2% od ukupne varijance, a drugi pozitivno orijentirane tvrdnje i objašnjavaju 13,9% od ukupne varijance. Budući da se pokazala nezadovoljavajuća faktorska struktura provela se konfirmatorna faktorska analiza s jednim faktorom. Ovaj faktor objašnjava 41,27% ukupne varijance te time replicira originalnu strukturu skale, koja se koristila u istraživanju. Skala procjene samopoštovanja ima zadovoljavajuću pouzdanost (Tablica 2).

#### *Upitnik faktora koji utječu na izbor učiteljske profesije*

Za ispitivanje mišljenja o vlastitoj motivaciji za izbor učiteljske profesije korišten je *Upitnik faktora koji utječu na izbor učiteljske profesije* (Richardson i Watt, 2006). Ovaj instrument je preveden na hrvatski jezik (Marušić, Pavin Ivanec i Vizek Vidović, 2010; Marušić, Jugović i Pavin Ivanec, 2011). Cjelokupni instrument se sastoji od tri podskale. Prva podskala, Odluka o odabiru učiteljske profesije sastoji se od dva faktora: 1) Zadovoljstvo izborom profesije s tri čestice i 2) Obeshrabrivanje od strane drugih s tri manifestne čestice skale Likertovog tipa (1 = *uopće ne*; 2 = *popri-*

lično ne; 3 = uglavnom ne; 4 = neutralno; 5 = uglavnom da; 6 = poprilično da; 7 = iznimno puno). Druga podskala Uvjerenje o poučavanju sastoji se od četiri faktora: 1) Status u društvu koji se sastoji od pet čestica, 2) Stručnost koji sadrži pet čestica, 3) Plaća sa dvije čestice i 4) Opterećenje s tri manifestne čestice skale Likertovog tima (1 = uopće se ne slažem; 2 = poprilično se ne slažem; 3 = uglavnom se ne slažem; 4 = neodlučan/na sam; 5 = uglavnom se slažem; 6 = poprilično se slažem; 7 = u potpunosti se slažem). Treća se podskala odnosi na Čimbenike odabira, a sastoji se od 37 tvrdnji u strukturi skale Likertovog tipa od sedam stupnjeva (1 = to mi uopće nije bilo važno; 2 = nije mi bilo važno; 3 = uglavnom mi nije bilo važno; 4 = neodlučan/na sam, 5 = to mi je bilo uglavnom važno; 6 = bilo mi je važno; 7 = bilo mi je izrazito važno). Podskala Čimbenici odabira sastoji se od devet faktora: 1) Budućnost djece i Društvena jednakost koji se sastoji od pet tvrdnji, 2) Vrijeme za obitelj i Sigurnost zaposlenja koji sadrži osam manifestnih tvrdnji, 3) Drugi izbor s četiri tvrdnje, 4) Utjecaj drugih s tri tvrdnje, 5) Mobilnost zanimanja koji se sastoji od dvije tvrdnje, 6) Intrinzična vrijednost poučavanja i Sposobnost s pet tvrdnji, 7) Prijašnje iskustvo koji se sastoji od tri tvrdnje, 8) Rad s djecom koji se sastoji od tri tvrdnje i 9) Doprinos društvu koji se sastoji od četiri tvrdnje.

Eksploratornom faktorskom analizom s kosokutnom rotacijom na skali Odluka o odabiru učiteljske profesije (KMO = ,602; Bartlettov test sferičnosti je bio ,000) pokazala su se dva inicijalna faktora (objašnjavaju 72,4% ukupne varijance) koja se sa svojom strukturom, brojem i vrstom čestica u potpunosti podudaraju s originalnom strukturom. Faktor Obeshrabrivanje od strane drugih objašnjava 32,6% od ukupne varijance, dok faktor Zadovoljstvo izborom profesije i objašnjava 39,7% od ukupne varijance. Faktori imaju zadovoljavajuće razine pouzdanosti (Tablica 2). Međusobna korelacija faktora je  $r = -,028$  ( $p < ,05$ ).

Nadalje, eksploratornom faktorskom analizom s kosokutnom rotacijom faktora skale Uvjerenja o poučavanju (KMO = ,761; Bartlettov test sferičnosti je bio ,000) pokazala su se četiri latentna faktora koja objašnjavaju 65,4% ukupne varijance. U prvom latentnom faktoru, zasićenja imaju pet čestica iz faktora Status u društvu i objašnjavaju 26,5% od ukupne varijance. Drugi faktor ima zasićenja s pet čestica iz faktora Stručnost i objašnjava 19,6% od ukupne varijance. U trećem faktoru, dvije čestice imaju zasićenja originalno iz faktora zasićenja i jedna čestica "Mislite li da su učitelji vrlo moralne osobe?" koja je originalno u instrumentu Richardsona i Wattove (2006) u faktoru Status u društvu, te objašnjava 10,8% od ukupne varijance. Budući da ova čestica u ovom istraživanju ima značajno i čisto zasićenje u faktoru Opterećenje, tako je i uvrštena u daljnjim analizama i istraživanju. U četvrtom faktoru zasićenja imaju dvije čestice iz originalnog faktora Plaća te objašnjavaju 8,4% od ukupne varijance. Drugim riječima, pokazalo se da se na ovom uzorku ispitanika zadovoljavajuće replicira faktorska struktura skale Uvjerenje o poučavanju. Pokazalo se da svi faktori imaju zadovoljavajuću razinu unutarnje pouzdanosti (Tablica 2). Pokazale su se statistički značajne korelacije faktora osim

dvije, tj. između Stručnosti i Statusa u društvu  $r = -,045$  te Plaće i Stručnosti  $r = -,105$ ; dok je između Opterećenja i Statusa u društvu  $r = -,139$  (prethodni na razini  $p < ,05$ ; ostala dva na  $p < ,01$ ), Plaće i Statusa u društvu  $r = ,399$  te Opterećenja i Stručnosti  $r = ,253$ .

Provela se eksploratorna faktorska analiza s kosokutnom rotacijom faktora na skali Čimbenici odabira ( $KMO = ,849$ ; Bartlettov test sferičnosti je bio  $,000$ ). Pokazalo se deset latentnih faktora koji zajedno objašnjavaju 75,7% ukupne varijance. Budući se u eksploratornoj FA dobila struktura koja zadovoljavajuće ne replicira strukturu ni od Marušić, Jugović i Pavin Ivanec (2011), ni od Richardson i Watt (2006), provela se konfirmatorna FA sa zadanih devet faktora, koja objašnjava 76,6% ukupne varijance. Pokazala se struktura koja u potpunosti replicira strukturu koju su dobile i Marušić, Jugović i Pavin Ivanec (2011). Faktor Sigurnost zaposlenja koji je u prethodnoj analizi samostalan, sada je dio faktora Vrijeme za obitelj, s time da tvrdnja "Učiteljsko zanimanje mi može omogućiti da izaberem gdje želim živjeti" koja je originalno (prema Richardson i Watt, 2006) u faktoru Sigurnost zaposlenja, a prema Marušić, Jugović i Pavin Ivanec (2011) u navedenom dobivenom faktoru, sada nema značajnog zasićenja. Društvena jednakost i Briga za djecu objašnjava 7,32%; Vrijeme za obitelj i Sigurnost zaposlenja 38,5%; Drugi izbor 4,7%; Rad s djecom 3,2%; Utjecaj drugih 6%; Mobilnost zanimanja 5%; Intrinzična vrijednost poučavanja i Sposobnost 5%; Prijašnje iskustvo 4% te Doprinos društvu 2,9% od ukupne varijance. Faktori imaju zadovoljavajuću razinu pouzdanosti (Tablica 2). Međusobne korelacije faktora vidljive su u Tablici 1. Deskriptivne podatke svih faktora skale vidjeti u Tablici 2. Analize su pokazale da se može koristiti struktura instrumenta koje su dobile Marušić, Jugović i Pavin Ivanec (2011).

**Tablica 1.** Korelacijska matrica faktora skale Čimbenici odluke

| Faktori | BDDJ   | VOSZ   | DI    | UD     | MZ    | IVPS   | PI     | RD     |
|---------|--------|--------|-------|--------|-------|--------|--------|--------|
| VOSZ    | ,077   | 1,000  |       |        |       |        |        |        |
| DI      | ,026   | ,095   | 1,000 |        |       |        |        |        |
| UD      | ,156** | ,232** | ,145* | 1,000  |       |        |        |        |
| MZ      | ,142*  | ,257** | ,069  | ,076   | 1,000 |        |        |        |
| IVPS    | ,319** | -,101  | ,008  | ,300** | -,027 | 1,000  |        |        |
| PI      | ,228** | -,128* | -,059 | ,148** | ,028  | ,405** | 1,000  |        |
| RD      | ,276** | -,071  | -,032 | ,196** | -,071 | ,579** | ,403** | 1,000  |
| DP      | ,469** | ,040   | ,007  | ,238** | ,125* | ,498** | ,339** | ,489** |

\*\*  $p < ,01$ ; \* $p < ,05$

**Tablica 2.** Deskriptivna obilježja korištenih instrumenata i pripadajućih im faktora

| Instrument   | Faktor   | Broj čestica | M    | Sd    | Min | Max  | $\alpha$ |
|--|--|--------------|------|-------|-----|------|----------|
| <b>Skala profesionalnog sagorijevanja na poslu za učitelje</b>   | Emocionalna iscrpljenost                       | 8            | 2,7  | 1,111 | 1   | 6    | ,880     |
|  | Depersonalizacija                              | 7            | 1,97 | ,720  | 1   | 6    | ,747     |
|  | Osobno postignuće                              | 7            | 2,92 | ,875  | 1   | 6    | ,602     |
| <b>Skala procijene samopoštovanja</b>                            | Samopoštovanje                                 | 10           | 4,21 | ,562  | 1   | 5    | ,818     |
| <b>Upitnik faktora koji utječu na izbor učiteljske profesije</b> | Zadovoljstvo odabirom profesije                | 3            | 5,85 | ,933  | 1   | 7    | ,696     |
|  | Ohrabrenje od strane drugih                    | 3            | 2,87 | 1,54  | 1   | 7    | ,848     |
|  | Status u društvu                               | 5            | 3,03 | 1,14  | 1   | 7    | ,836     |
|  | Stručnost                                      | 5            | 6,12 | ,73   | 1   | 7    | ,785     |
|  | Plaća  | 2            | 2,04 | 1,15  | 1   | 5    | ,947     |
|  | Opterećenje                                    | 3            | 5,82 | ,833  | 1   | 7    | ,638     |
|  | Briga djece i Društvena jednakost              | 5            | 5,41 | ,99   | 1   | 7    | ,856     |
|  | Vrijeme za obitelj i Sigurnost zaposlenja      | 8            | 3,63 | 1,26  | 1   | 7    | ,878     |
|  | Drugi izbor                                    | 4            | 3,26 | 1,19  | 1   | 7    | ,494     |
|  | Utjecaj drugih                                 | 3            | 4,17 | 1,99  | 1   | 7    | ,937     |
|  | Mobilnost zanimanja                            | 2            | 2,97 | 1,76  | 1   | 7    | ,892     |
|  | Intrinzična vrijednost poučavanja i Sposobnost | 5            | 5,99 | ,83   | 1   | 7    | ,914     |
|  | Prijašnje iskustvo                             | 3            | 5,41 | 1,18  | 1   | 7    | ,838     |
|  | Rad s djecom                                   | 3            | 6,03 | 1,15  | 1   | 7    | ,941     |
| Doprinos društvu   | 4  | 5,98         | 1,01 | 1     | 7   | ,905 |          |

### Postupak

Ispitivanje učitelja provedeno je u veljači 2013. godine. Ispitanici su upitnike ispunjavali u školama gore navedenih županija metodom papir-olovka. Od ravnatelja svih škola zatražena je dozvola za provedbu istraživanja. Učitelji su istraživanju pristupili dobrovoljno i anonimno.

## Rezultati

U svrhu analize prediktorske vrijednosti socio-demografskih obilježja učitelja, faktora koji utječu na izbor učiteljske profesije te samopoštovanja provedena je hijerarhijska regresijska analiza u tri koraka (Tabachnick i Fidell, 2007). U prvom koraku su uvrštena socio-demografska obilježja (spol, godine radnog staža, rad u matičnoj ili područnoj školi, mjesto rada u nastavi, mjesto škole (selo/grad) te prebivalište učitelja). U drugom koraku je na varijable socio-demografskih obilježja uvršten set faktora koji utječu na izbor učiteljske profesije, dok je u trećem koraku na ova dva seta varijabli uvršteno i samopoštovanje. Teorijska pretpostavka za ovakav slijed seta varijabli u hijerarhijskoj regresijskoj analizi jeste što Dorman (2003) i Domović, Martinko i Jurčec (2010) ukazuju da je su socio-demografska obilježja i samopoštovanje značajni prediktori profesionalnog sagorijevanja. Nadalje, faktori koji utječu na izbor učiteljske profesije su stavljani prije samopoštovanja, jer je pretpostavka da razina samopoštovanja ne mora biti prediktor izbora učiteljske profesije (kao ni nekog drugog studija) te je stoga samopoštovanje uvršteno u trećem koraku analize.

Pokazalo se da socio-demografska obilježja, kao Model I, imaju značajnu prediktivnu vrijednost objašnjenja profesionalnog sagorijevanja učitelja na poslu te objašnjavaju 12,7% sagorijevanja (Tablica 16). Nadalje, u drugom koraku analize (Model II) uvršteni su i faktori koji utječu na izbor učiteljske profesije te se pokazalo da kao set varijabli imaju statistički značajnu prediktivnu vrijednost profesionalnog sagorijevanja na poslu, odnosno, uz kontrolu socio-demografskih obilježja učitelja, za 34,7% se povisio postotak objašnjenja varijance profesionalnog sagorijevanja učitelja na poslu (Tablica 3). Socio-demografska obilježja i faktori koji utječu na izbor učiteljske profesije zajedno objašnjavaju 50,1% varijance profesionalnog sagorijevanja. U trećem koraku regresijske analize (Model III) uz varijable socio-demografskih obilježja te faktore koji utječu na izbor učiteljske profesije, uvrštena je i varijabla samopoštovanja, koja uz kontrolu socio-demografskih obilježja i faktora koji utječu na izbor učiteljske profesije, statistički značajno povisuje postotak objašnjenja varijance profesionalnog sagorijevanja na poslu za 8,6%. S druge strane, cijeli model sa setom varijabli socio-demografskih obilježja učitelja, faktorima koji utječu na izbor učiteljske profesije i faktorom samopoštovanja predikcijski objašnjava 58,7% profesionalnog sagorijevanja učitelja na poslu (Tablica 3). Krajnji model je pokazao da su muški učitelji, učitelji iz matičnih škola, učitelji koji imaju prebivalište u gradu, učitelji koji nisu zadovoljni izborom učiteljske profesije, učitelji koji smatraju da imaju veliko opterećenje na poslu, učitelji koji očekuju da učiteljska profesija pruža mnogo vremena za obitelj i siguran posao, učitelji kojima je učiteljski studij bio drugi izbor studija, učitelji koji imaju nisku intrinzičnu motivaciju i nisku sposobnost poučavanja, učitelji koji smatraju da svojom profesijom imaju slab doprinos društvu te učitelji s niskim samopoštovanjem, pod većim rizikom profesionalnog sagorijevanja na poslu.

**Tablica 3.** Hijerarhijska regresijska analiza za profesionalno sagorijevanje učitelja na poslu

| Model   | Faktori  | b            | $\beta$      | t             | p           |
|---|--|--------------|--------------|---------------|-------------|
| I   | <b>Spol</b>  | <b>,430</b>  | <b>,207</b>  | <b>3,611</b>  | <b>,000</b> |
|   | Radni staž   | ,001         | ,023         | ,394          | ,694        |
|   | Vrsta škole (matična/područna)   | -,149        | -,101        | -1,615        | ,107        |
|   | Radno mjesto (razredna/predmetna nastava)                              | ,204         | ,152         | 2,462         | ,014        |
|   | Mjesto škole (na selu/u gradu)   | -,007        | -,005        | -,078         | ,938        |
|   | <b>Prebivalište učitelja (na selu/u gradu)</b>                         | <b>,195</b>  | <b>,146</b>  | <b>2,483</b>  | <b>,014</b> |
|   | F (modela) = 7,209; p (modela) = ,000; R = ,375; R <sup>2</sup> = ,127 |              |              |               |             |
| II  | <b>Spol</b>  | <b>,324</b>  | <b>,156</b>  | <b>3,323</b>  | <b>,001</b> |
|   | Radni staž   | ,003         | ,045         | ,927          | ,355        |
|   | <b>Vrsta škole (matična/područna)</b>                                  | <b>-,179</b> | <b>-,120</b> | <b>-2,376</b> | <b>,018</b> |
|   | Radno mjesto (razredna/predmetna nastava)                              | -,004        | -,003        | -,059         | ,953        |
|   | Mjesto škole (na selu/u gradu)   | -,022        | -,016        | -,301         | ,764        |
|   | Prebivalište učitelja (na selu/u gradu)                                | ,090         | ,067         | 1,404         | ,161        |
|   | Zadovoljstvo izborom profesije   | -,206        | -,292        | -5,508        | ,000        |
|   | Obeshrabrivanje od strane drugih                                       | ,043         | ,101         | 2,336         | <b>,020</b> |
|   | <b>Status u društvu</b>  | <b>-,073</b> | <b>-,126</b> | <b>-2,438</b> | <b>,015</b> |
|   | Stručnost  | -,040        | -,045        | -,986         | ,325        |
|   | Plaća  | -,047        | -,082        | -1,676        | ,095        |
|   | <b>Opterećenje</b>   | <b>,103</b>  | <b>,131</b>  | <b>2,719</b>  | <b>,007</b> |
|   | Budućnost djece i Društvena jednakost                                  | -,062        | -,093        | -1,866        | ,063        |
|   | <b>Vrijeme za obitelj i Sigurnost zaposlenja</b>                       | <b>,074</b>  | <b>,144</b>  | <b>2,987</b>  | <b>,003</b> |
|   | <b>Drugi izbor</b>   | <b>,096</b>  | <b>,175</b>  | <b>3,890</b>  | <b>,000</b> |
|   | Utjecaj drugih   | -,003        | -,010        | -,203         | ,839        |
|   | Mobilnost zanimanja  | ,017         | ,047         | ,998          | ,319        |
|   | Intrinzična vrijednost poučavanja i Sposobnost                         | -,215        | -,274        | -4,474        | <b>,000</b> |
|   | Prijašnje iskustvo   | -,016        | -,030        | -,585         | ,559        |
|   | Rad s djecom   | ,032         | ,056         | ,869          | ,385        |
| Doprinos društvu  | -,064  | -,099        | -1,699       | ,090          |             |
| F (modela) = 13,462; p (modela) = ,000; p (promjene) = ,000; R = ,708; R <sup>2</sup> = ,501; $\Delta R^2 = ,374$ |  |              |              |               |             |

|     |  |              |              |               |             |
|-----|--|--------------|--------------|---------------|-------------|
| III | <b>Spol</b>  | <b>,343</b>  | <b>,165</b>  | <b>3,865</b>  | <b>,000</b> |
|     | Radni staž   | ,001         | ,015         | ,330          | ,742        |
|     | <b>Vrsta škole (matična/područna)</b>  | <b>-,137</b> | <b>-,093</b> | <b>-2,001</b> | <b>,046</b> |
|     | Radno mjesto (razredna/predmetna nastava)  | -,021        | -,016        | -,340         | ,734        |
|     | Mjesto škole (na selu/u gradu)   | ,026         | ,019         | ,396          | ,692        |
|     | <b>Prebivalište učitelja (na selu/u gradu)</b>   | <b>,115</b>  | <b>,086</b>  | <b>1,968</b>  | <b>,050</b> |
|     | Zadovoljstvo izborom profesije   | -,176        | -,250        | -5,130        | ,000        |
|     | Obeshrabrivanje od strane drugih   | ,026         | ,062         | 1,566         | ,118        |
|     | Status u društvu   | -,052        | -,091        | -1,925        | ,055        |
|     | Stručnost  | ,017         | ,019         | ,455          | ,649        |
|     | Plaća  | -,045        | -,078        | -1,758        | ,080        |
|     | <b>Opterećenje</b>   | <b>,092</b>  | <b>,117</b>  | <b>2,659</b>  | <b>,008</b> |
|     | Budućnost djece i Društvena jednakost  | -,044        | -,067        | -1,466        | ,144        |
|     | <b>Vrijeme za obitelj i Sigurnost zaposlenja</b>   | <b>,057</b>  | <b>,110</b>  | <b>2,493</b>  | <b>,013</b> |
|     | <b>Drugi izbor</b>   | <b>,064</b>  | <b>,116</b>  | <b>2,798</b>  | <b>,005</b> |
|     | Utjecaj drugih   | ,005         | ,015         | ,339          | ,735        |
|     | Mobilnost zanimanja  | ,015         | ,039         | ,921          | ,358        |
|     | <b>Intrinzična vrijednost poučavanja i Sposobnost</b>  | <b>-,170</b> | <b>-,216</b> | <b>-3,840</b> | <b>,000</b> |
|     | Prijašnje iskustvo   | -,022        | -,040        | -,863         | ,389        |
|     | Rad s djecom   | ,047         | ,083         | 1,413         | ,159        |
|     | <b>Doprinos društvu</b>  | <b>-,071</b> | <b>-,110</b> | <b>-2,069</b> | <b>,039</b> |
|     | Samopoštovanje   | -,395        | -,338        | -7,661        | ,000        |
|     | F (modela) = 18,153; p (modela) = ,000; p (promjene) = ,000; R = ,766; R <sup>2</sup> = ,587; ΔR <sup>2</sup> = ,086 |              |              |               |             |

### Rasprava

Rezultati istraživanja pokazuju da su sva tri seta varijabli značajni prediktori sagorijevanja učitelja na poslu. Izuzevši faktore koji utječu na izbor učiteljske profesije, rezultati su sukladni onima Domović, Martinko i Jurčec (2010), koje su u svom istraživanju dobile da su socio-demografska obilježja i samopoštovanje značajni prediktori sagorijevanja na poslu.

Gledajući zasebno svaku varijablu, socio-demografska obilježja imaju značajan predikciju na sagorijevanje na poslu. Rezultati pokazuju da su učitelji s prebivalištem u gradu, učitelji iz matičnih škola i učitelji (muškarci), pod većim rizikom od profesionalnog sagorijevanja što se tiče socio-demografskih obilježja. Takav rezultat mogao se pretpostaviti, budući da je u gradu veća populacija ljudi, a u matičnim školama su učitelji i učiteljice stalno u kontaktu s kolegama, s kojima moraju surađivati. Učitelji koji rade u školama na selu imaju veću autonomiju i samostalni su, nemaju toliku kontrolu od strane nadređenih i sami kreiraju vlastiti posao. Budući da je učiteljska profesija na glasu kao “ženska” profesija, logično je da muški učitelji doživljavaju više stresa, samim time i sagorijevanje na poslu.

Razlozi izbora učiteljske profesije su značajan prediktor pojave učiteljskog sagorijevanja. Rezultati pokazuju da će učitelji koji nisu zadovoljni izborom učiteljske profesije, učitelji koji smatraju da imaju veliko opterećenje na poslu, učitelji koji očekuju da učiteljska profesija pruža mnogo vremena za obitelj i sigurnost posla, učitelji kojima je učiteljski studij bio drugi izbor, učitelji koji imaju nisku intrinzičnu motivaciju i nisku sposobnost poučavanja, učitelji koji smatraju da svojom profesijom imaju slab doprinos društvu, češće doživjeti profesionalno sagorijevanje na poslu. Takav rezultat može se objasniti time što su učitelji, prilikom odabira učiteljske profesije, imali različita očekivanja. Kılınça, Watt i Richardson (2012) u svom istraživanju navode kako su prilikom odabira učiteljske profesije na prvom mjestu altruistični i intrinzični razlozi. Sukladno tome, Marušić, Jugović i Pavin Ivanec (2011) u istraživanju odabira učiteljske profesije dobivaju sličan rezultat. Takvi učitelji u manjoj mjeri doživljavaju sagorijevanje na poslu. Stoga je opravdano zaključiti da učitelji koji su bili ekstrinzično motivirani, češće doživljavaju sagorijevanje na poslu, jer očekuju da će imati veliku plaću i više vremena za obitelj. Budući da je učiteljski posao zahtjevan i od učitelja zahtijeva predanost poslu, učitelji i učiteljice nemaju toliko vremena za obitelj. Isto tako, sagorijevanje na poslu doživljavaju učitelji kojima učiteljski studij nije bio prvi izbor, već su željeli upisati nešto drugo. Pronalazak posla u struci, u današnje vrijeme, također predstavlja izazov za učitelje. Samim time, učiteljski posao nije siguran.

Samopoštovanje kao treća statistički značajna varijabla, važan je prediktor profesionalnog sagorijevanja na poslu kod učitelja. Naime, učitelji koji imaju nisku razinu samopoštovanja, pod većim su rizikom da dožive profesionalno sagorijevanje na poslu, od učitelja koji imaju visoko samopoštovanje. Takav rezultat sukladan je s rezultatima i pretpostavkama Dormana (2003). Ovi su rezultati u određenoj mjeri sukladni rezultatima koje su dobile Domović, Martinko i Jurčec (2010) gdje se (ukupno gledajući sva tri faktora sagorijevanja) pokazalo da je samopoštovanje značajan prediktor profesionalnog sagorijevanja učitelja na poslu.



### Zaključak

Na temelju rezultata može se ukazati da je razlog odabira učiteljske profesije, zajedno sa socio-demografskim obilježjima učitelja i njihovom razinom samopoštovanja, najznačajniji prediktor profesionalnog sagorijevanja učitelja na poslu. Također, ukazuje se da su muški učitelji, učitelji iz matičnih škola, učitelji koji imaju prebivalište u gradu, učitelji koji nisu zadovoljni izborom učiteljske profesije, učitelji koji smatraju da imaju veliko opterećenje na poslu, učitelji koji očekuju da učiteljska profesija pruža mnogo vremena za obitelj i sigurnost posla, učitelji kojima je učiteljski studij bio drugi izbor studija, učitelji koji imaju nisku intrinzičnu motivaciju i nisku sposobnost poučavanja, učitelji koji smatraju da svojom profesijom imaju slab doprinos društvu te učitelji s niskim samopoštovanjem, pod većim rizikom profesionalnog sagorijevanja na poslu. Istraživanje je pokazalo da učitelji koji rade u predmetnoj nastavi te muški učitelji u većoj mjeri doživljavaju sagorijevanje na poslu (i u svim dimenzijama: emocionalnoj iscrpljenosti, depersonalizaciji i osobnom postignuću). Također, učitelji koji rade u školama u gradu i u matičnim školama u većoj mjeri doživljavaju sagorijevanje (i u pojedinim dimenzijama, tj. i u emocionalnoj iscrpljenosti i depersonalizaciji, ali ne i u osobnom postignuću). Valja naglasiti da se generalno pokazalo da učitelji u ovom uzorku (iako postoje razlike među njima) pokazuju nisku razinu profesionalnog sagorijevanja na poslu. Jedan od razloga pojave sagorijevanja na poslu kod učitelja je taj što ekstrinzično motivirani učitelji doživljavaju jedan oblik razočarenja, kada nisu zadovoljena očekivanja koja su sami postavili, od učiteljske profesije. Teško da će u današnje vrijeme uspjeti učitelj koji nije intrinzično motiviran za vlastitu profesiju.

Na temelju ovog istraživanja mogu se dati određene preporuke za praksu. Tako, jedna od preporuka, koje indicira ovo istraživanje, jest da prilikom upisa studenata valja obratiti pozornost na razloge, odnosno motivaciju zašto su se potencijalni studenti prijavili na učiteljski studij i kako se oni percipiraju u učiteljskoj profesiji. Drugim riječima, na učiteljske studije bilo bi poželjno upisivati studente koji su izrazito intrinzično i altruistično motivirani za učiteljsku profesiju. Buduće učitelje bi bilo poželjno tokom studija informirati o prednostima i nedostacima učiteljske profesije. Shodno tome, na učiteljskim fakultetima bi trebalo provoditi različita ispitivanja studenata o motivima odabira učiteljske profesije i u skladu s time usmjeravati ih i upućivati na realne karakteristike učiteljske profesije. Nadalje, kao oblik prevencije od sagorijevanja učitelja u njihovoj daljnjoj praksi, valja obratiti pažnju na prepoznavanje simptoma sagorijevanja, ali i na oblike savjetovanja i pomoći učiteljima koji dožive sindrom sagorijevanja na poslu. Također, jedan od oblika prevencije sagorijevanja učitelja je i osiguravanje mogućnosti osobnog razvoja i napredovanja učitelja kroz cjeloživotno učenje.

LITERATURA:

- Bognar, L. i Matijević, M. (2005). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Brkić, I. i Rijavec, M. (2011). Izvori stresa, suočavanje sa stresom i životno zadovoljstvo učitelja razredne i predmetne nastave. *Napredak*, 152(2), 211-225.
- Cindrić, M., Miljković, D. i Strugar, V. (2010). *Didaktika i kurikulum*. Zagreb: IDEP-D2.
- Čudina-Obradović, M. (2008). *Da sam ja učitelj-ica: motivacija upisa i neke osobine studenata I. godine Učiteljskog fakulteta u Zagrebu*. Zagreb: Učiteljski fakultet.
- Domović, V., Martinko, J. i Jurčec, L. (2010). Čimbenici učiteljskog sagorijevanja na poslu. *Napredak*, 151(3-4), 350-369.
- Dorman, J. (2003). Testing a model for teacher burnout. *Australian Journal of Educational & Developmental Psychology*, 3, 35-47.
- Duatepe, A. & Akkuş Çikla, O. (2004). The Relationship Between Primary School Teachers' Burnout And Some of Their Demographic Variables. *Pedagogika*, 70, 55-60.
- Evers, W. J. G., Brouwers, A. & Tomic, W. (2002). Burnout and self-efficacy: A study on teachers' beliefs when implementing an innovative educational system in the Netherlands. *British Journal of Educational Psychology*, 72, 227-243.
- Jugović, I., et al. (2012). Motivation and personality of preservice teachers in Croatia. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 40(3), 271-287.
- Koludrović, M., Jukić, T. i Ercegovac, I. R. (2009). Sagorijevanje na poslu kod učitelja razredne i predmetne nastave te srednjoškolskih nastavnika. *Život i škola*, 22(2), 235-249.
- Kılınç, A., Watt, H. M. G. & Richardson, P. W. (2012). Factors Influencing Teaching Choice in Turkey. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 40(3), 199-226.
- Martinko, J. (2009). *Sindrom sagorijevanja na poslu osnovnoškolskih učitelja/ica*. Magistrski rad, Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Martinko, J. (2010). Profesionalno sagorijevanje na poslu nastavnika u obrazovanju odraslih. *Andragoški glasnik*, 14(2), 99-110.
- Marušić, I., Pavin Ivanec, T. i Vizek Vidović, V. (2010). Neki prediktori motivacije za učenje u budućih učitelja i učiteljica. *Psihologijske teme*, 19(1), 31-44.
- Marušić, I., Jugović, I. i Pavin Ivanec, T. (2011). Primjena teorije vrijednosti i očekivanja u kontekstu odabira učiteljske profesije. *Psihologijske teme*, 20(2), 299-318.
- Maslach, C. & Jackson, S. E. (1981). The measurement of experienced burnout. *Journal of occupational behaviour*, 2, 99-113.
- Miljković, D. i Rijavec, M. (2002). *Bolje biti vjetar nego list*. Zagreb: IEP.
- Mirjanić, M. i Milas, G. (2009). Uloga samopoštovanja u održavanju subjektivne dobrobiti u primjeni strategija suočavanja sa stresom. *Društvena istraživanja*, 20(113), 711-727.
- OECD (2005). *Teachers matter: Attracting, developing and retaining effective teachers*. OECD Publishing.
- Pregrad, J. (1996). *Stres, trauma i oporavak*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.
- Richardson, P. W. & Watt, H. M. (2006). Who chooses teaching and why? Profiling characteristics and motivations across three Australian universities. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 34(1), 27-56.

- Robins, R. W., Hendin, H. M. & Trzesniewski, K. H. (1999). Measuring Global Self-Esteem: Construct Validation of a Single-Item Measure and the Rosenberg Self-Esteem Scale. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29(2), 151-161.
- Rosenberg, M. (1965). Self-Esteem Scale. <http://www.bsos.umd.edu/socy/research/rosenberg.htm> (14.12.2012).
- Strugar, V. (1993). *Biti učitelj*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2007). *Using Multivariate Statistics*. Boston: Allyn & Bacon.
- Vasta, R. Haith, M. M. i Miller, S. A. (2005). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Watt, H. M. & Richardson, P. W. (2007). Motivational Factors Influencing Teaching as a Career Choice: Development and Validation of FIT-Choice Scale. *The Journal of Experimental Education*, 75(3), 167-202.
- Watt, H. M. & Richardson, P. W. (2008). Motivations, perceptions, and aspirations concerning teaching as a career for different types of beginning teachers. *Learning and Instruction*, 18, 408-428.

## THE ROLE OF CHOOSING TEACHING PROFESSION AND SELF-ESTEEM IN TEACHER'S BURNOUT IN ELEMENTARY SCHOOL

Jelena Kuzijev and Tomislav Topolovčan

**Abstract:** *The aim of this research (N = 304) was to investigate to which extent the teachers' socio-demographic characteristics, their reasons for choosing a teaching profession as well as their personal self-esteem could be applied to assess the manifestation of professional burnout syndrome at work. The results have indicated that the teachers' socio-demographic characteristics, their reasons for choosing a teaching profession as well as their personal self-esteem considerably foresee the burning out of teachers at work. The results have proved that the following categories of teachers are under a higher risk of professional burning out at work: male teachers; teachers at main branch schools; teachers whose place of residence is in cities; teachers who are dissatisfied with choosing a teaching profession; teachers who expect the teaching profession to offer a lot of free time for their families, as well as job safety; teachers to whom the teaching profession was the second choice for the course of studying; teachers with a low intrinsic motivation and a low teaching ability; teachers who regard a teaching profession as having a weak impact on society; and teachers with a low self-esteem. It is indicative that a closer attention to the stated factors should be paid when enrolling students into the teaching courses of studying, as well as offering options for personal development in their future practise.*

**Keywords:** *burnout, elementary education, factors influencing teaching choice, self-esteem, teachers,*